

Glokalia

Alba Garmendia Castaños

Lanaren luxua

«Lana jada ez da eskubide bat... luxu moduko zerbait da». Xavier Antich filosofoak esaten dio hori Emili Manzano kazetariari. Kataluniako telebista publikoan ari dira, *Amb filosofia* saioan, lanari buruz (TV3en webgunean topa dezakezue 'El treball' izeneko kapitulua). Hainbat esparrutako adituei egindako elkarrizketetan oinarritzen da saioa, eta aukera erraza eta atsegina da, Marxek eta Engelsek lanari eskainitako hausnarke-ta mamitsuetatik aparte, lanaren filosofian murgiltzen hasteko.

Lana eskubidearekin identifikatu ohi dela esanez hasten da Antich, beraz; bizirik irauteko gizakiak behar duen horrekin lotzen dugula-eta, hortik eskubide izaera. Lana dugu ogibide, eta ogia ez ezik bizirik eta osasuntsu irauteko bitartekoak ematen dizkigun hori ere ba omen da. Joana Masó ikertzaileak, elkarrizketatuetakoa batek, lanak duen funtzioa azpimarratzen du, hain zuzen ere. Lantokian antolatzen dira harreman sozialak, eskubideak ematen ditu lanak, prestazioetarako bidea irekitzen du... Bizitza duin baterako aukera ematen du, Masóren hitzetan.

Antichen ustez, ordea, eraldaketa handia izan du lanak denboran, eta, egun, arrakala sozial handia sortu bide du langileen eta langabetuen artean; are langileen artean ere, lan prekarioak eta duinagoak dituztenen artean. Batek baino gehiagok pozarren hartuko lituzke lehengo mileuristaren penak, hilabetero kontu korrontean diru-sarreraren bat egongo dela jakiteak dakarren bake hutsagatik. Horregatik izango da luxu bat lana izatea.

Luxuarekin zer ulertzen den, ordea... Abraham Amezaga adituaren arabera, adibidez, luxua ez da diferentzia eta ez

du beti diruak erosten (*Berria*, 2020-10-08). Harmoniarekin lotzen du hark luxua, kalitatearekin, elegantziarekin, bakearekin... Arrunkeriaren kontrakoa omen da luxua, *Coco* Chanelek esaten zuenez; denbora eta isiltasuna dira luxua, berriz, Tom Forden ustez. Ba ote?

Amezagari ikasitako horiek filosofiara ekarrita ikusi ditut Masók eta Santiago Alba Ricok egindako bereizketan. Hitz desberdinak erabiliagatik, biek ala biek lanaren anbibalentzia erakusten dute. Lana, batetik, beharra da: lan ordaindua edo lanpostua ('empleo', 'feina'). Ogibide bilakatutako hori. Bestetik, lana denbora librean egiten den hori da ('trabajo', 'treball'). Sormenarekin, idazketarekin, esplorazioarekin... lotuta dagoen horretaz ari da Masó. Alba Rico, ostera, bizitzan oinarritzkoak diren gauzak egiteko daukagun denboraz ari da: «geure burua hezi, irakurri, pentsatu, maitatu...» egiten dugu denbora horretan, eta hori da «benetako lana».

Hori zen luxua, lan ordainduaz aparteko kalitatezko denbora?

«Denbora gizonezkoa da»

Maialen Berasategik horrela itzultzen du Adrienne Richen poema baten lerroa (*Munduko Poesia Kaierak*. Adrienne Rich, 11. or.). Marina Sagastizabalek ere esan zezakeen, emakumeak «denboraz pobreak» direla irakurri baikenion (*Berria*, 2020-10-11).

Izan ere, lan produktiboaren eta erreproduktiboaren arteko oreka zailari hirugarren makila* gehitzen dio Sagastizabalek, aurkeztu berri duen doktore-tesian «etxeko lan eta familia lanei, enpleguari eta parte hartze soziopolitikoari buruzko ikerketa» eginda (*La triple presencia*, EHU, 2019). Lisipe bildumako azken zenbakian ere (*Hiruki gatazkatsua*) irakur daiteke Sagastizabalen tesia.

Adin batetik aurrera emakumeak militantzia esparruetatik desagertzen direla-eta, horren atzean egon daitezkeen

arrazoien bila abiatu zuen ikerketa. Hau da, ezagun zaizkigu lan ordaindua eta etxeko zein zaintza-lana uztartzeko zailtasunak, gehienetan emakumeek kudeatu beharrekoak; bada, emakumeen presentzia bikoitz horretaz gain, hirugarren bat gehitu dio Sagastizabalek ekuazioari: parte-hartze soziopolitiko edo militantzia. Emakumeak denboraz pobre dira hiru lan uztartu behar dituztelako: ordaindua, etxekoa/zaintza eta militantea. Hortik askotan hirugarrenari uko egin izana.

Lanaren luxuaz ari ginen lehen, lan ordaindua izatearen luxuaz eta lan ordainduaz kanpo denbora izatearenaz. Geure buruak hezteko denborak, ordea, genero-marka darama nonbait.

* Alba Ricok lanaren aldarria egiten du *Amb filosofia* saioan, 'trabajo'-rena. Onartzen du hitzaren jatorri etimologikoak min-konnotazioak dituela –'trabajo' 'tripalium'-etik omen dator, hiru makila erabiliz egiten zen Erdi Aroko tortura bat–, baina bizitzea merezi duen hori lanpostuarekin ('empleo') baino lanarekin ('trabajo') lotuta dagoela uste du. Min-konnotazio nahikoa ditu Sagastizabalek aztertutako presentzia hirukoitzak ere; haatik, genero-desberdintasunak arintzeko neurriak hartzeko espazio egokia izan daitekeela dio tesian. Torturatik luxua atera ote dezakegu?

Luxuaren prekaritatea

Meme batek ekarri ninduen errealiterara sare sozialetan konektatuta mundutik deskonektatzeko ahaleginean nembilela: «Egizu lan maite duzun horretan eta ~~ez duzu inoiz lanik egingo zure bizitzan~~ uneoro lehertzeraino egingo duzu lan, ez duzu bereizketarik edo mugarik ikusiko eta dena hartuko duzu ikaragarri pertsonalki».

Alba Ricok eta Masók egiten duten bereizketan, gordean baina hor baitaude arriskuak ere... Lan ordaindua eta *beste* lana, 'benetako' –geure burua heztearekin, irakurtzearekin, idaztearekin, sormenarekin, ikertzearekin... lotutakoa–,

bereizteak esan nahi ote du, bada, *beste* hori ez dela ordaindu behar? Zertaz bizi (behar) dira artea, jakintza, kultura, komunitatea, literatura, zientzia... sortzen dutenak?

Eskola hitza grezieratik datorrela ere kontatzen du Alba Ricok. Hasiera batean denbora librea edo lasaitasuna esan nahi omen zuen hitzak, egitea merezi duen hori, eta denborarekin ikasketarekin lotzen hasi zen. Esanenez, lan hori aldarrikatu nahi du Alba Ricok lanpostuaren ('empleo') aldean. Erantzuten ez duen galdera da zer gertatzen den eskolan lan egiten duten horiekin.

Masók beste arrisku bat ere aipatzen du gaur egungo lanaz ari denean: intelektualaren, sortzailearen, artistaren edo dena delakoaren irudia bat dator langile neoliberal perfektuarekin. Paretarik gabeko fabrika batean lan egiten dute, etxetik lan egin dezakete, ordutegirik ez dute izaten, kontraturik ere ez beti... Hau da, itxura batean libre dirudien lanak (auto)esplotaziotik gehiago du askatasunetik baino.

Crítica de la razón precaria liburuan jaso ditu Javier López Alósek bizitza intelektualaren eta prekaritatearen bueltako horiek, 80ko hamarkadatik aurrera jaiotakoen belaunaldia go-goan, bereziki. Prekario intelektualaren subjektuari eta haren egoerari argazki osatu antzekoa ateratzen dio horrela, fokua orain alderdi estrukturaletan, orain subjektibitateetan jarriz.

Izan ere, prekario intelektuala gurutzatzen duten ertz gehienak aztertzen ditu López Alósek: autoesplotazioa, lehiakortasuna, kontsumismo intelektuala, aitorten beharra (subjektiboa, egindako lanaren edo norberaren balioaren onarpenaren beharra; eta objektiboa, akademian lanpostua izateko beharrezko diren merituen), alderdi profesionalaren –ogibidearen, beharraren– eta pertsonalaren –bokazioaren– arteko nahasketa, arrakasta-exijentzia, ekarpen berritzaileak egitearena... Ertz horietako bakoitzak gainerakoekin bat eginda sortzen duen ezinegona, estresa eta gaitza ere islatzen ditu iaz argitaratu zuen saiakeran.

Azken batean, prekaritatea arazo ekonomiko bat baino zerbait gehiago dela dio, eta, arazoari irtenbidea eman nahi

badiogu, soldatari ez ezik lan intelektuala eusten duen egi-tura osoari ere erreparatu beharko diogula. Kontenplaziozko bizitzaren luxua urruti daukagu oraindik.

Asperdurak egingo gaitu libre

«O, nagitasun, arteen eta bertute nobleen ama, izan zaitez giza-larritasunen aringarri!» (Paul Lafargue, *Le droit à la paresse*, 21. or.). «Eromen arraro batek» hartu omen zuen XIX. mende amaierako langile-klasea: lanarekiko maitasunak. Industria iraultzaren ondoriozko fabriketako lana du buruan Lafarguek, lanegun amaiezinen eta miserableen garaia, eta, horren kontra, nagitasunaren apologia egiten du.

Lafargueri ere lanaz besteko zerbait begitantzen zaizkio «adimenaren jokoak». Lana da fabrikako langilearena, edo nekazariarena. Baina, Grezia eta Erroma klasikoak eredu, hezkuntza, politika, aisia..., adimenari dagokion hori, ez da lana. Produkzio materialaren garaian eta lan ordainduaren kontra ari dela ulertu behar da, beraz. Beste mundu bat da gaurko prekaritatearen miseria.

Egiari zor, XIX. mendeko lanegun amaigabeetatik zortzi orduko lanordura egin zen borrokarik eta izan zen lorpenik. Beste gauza bat da zortzi orduko lana, beste hainbesteko atsedena eta beste zortziak aisialdiari eskaintzea errealista izatea. Errealista, edo unibertsal. Langilearen zortzi orduko aisia-denborak gizonarena esan nahiko zuen-eta, akaso. Emakumea tripaliumean geldituko zen, hiruki gatazkatsuekin borrokan.

Gezurra badirudi ere, zortzi orduko lanordua luzeagoak dira gaur. Kafkaren indiarraren pare gabiltzala eta, Lafargue-rekin ados egongo da Alba Rico, aspertu egin behar garaela uste baitu. Izugarri aspertzen garen uneak dauzkagu ondo gogoan, dio, eta une horiek dira geure gorputzaren eta denboraren jabe egiten gaituztenak:

... denbora ia materializatu egiten zen une horiek [gogorutzen ditugu]. Gelatina bihurtzen zen [denbora], eta gelatina horren

barruan zeunden zu, eta beste atmosfera batean bazeunde bezain astiro mugitzen zinen, eta zerbeit egin behar zenuen, zerbeit asmatu behar zenuen handik ateratzeko.

Itzaltzen ez diren teknologiek zentzumenak beti adi izatera garamatzate, beharrean pasatzen dugun denboran produzi-tutakoa kontsumitzen pasatzen dugu handik kanpo gera-tzen zaigun apurra –ordaindu gabeko lanean pasatzen ez zaigunetan, behintzat–. Kalitatezko denbora behar dugu, aspertzeko. 🍷